

dpb

.....
DIVADLO
PETRA
BEZRUČE
.....

krysy útočí

autor **viktor dyk**
režie a adaptace **daniela špinar**
scéna **adéla szturcová**
kostýmy **linda boráros**
hudba **martin modrý**
light design **jan tranta**
asistent režie **richard l. kramár**

osoby a obsazení

krysař **marián chalány**
agnes **naďa melková**
sepp **jáchym kučera**
kristián **vít hofmann**
lora **monika tomková**
kätchen **alexandra palatínusová**
frosch **lukáš melník**
strumm **ondřej brett**
dábel **markéta haroková**

premiéra **21. března 2025**
v divadle **petra bezruče**

VIKTOR
DYK V
KRYSAŘ

viktor dyk

Viktor Dyk (1877–1931) byl český spisovatel, publicista a politik. Ve své tvorbě se věnoval otázkám osobní svobody, identity a odpovědnosti jednotlivce ve společnosti – typickými motivy jsou osudovost a vzdor. Jeho styl je expresivní, úderný a dramaticky působivý. Jeho nejvýznamnějšími díly jsou novela Krysař, drama Zmoudření Dona Quijota a básnická sbírka Devátá vlna.

Dyk se významně podílel na boji za českou samostatnost a politické a společenské konflikty jeho doby se nezřídka propsaly do jeho tvorby. Aktivně vystupoval proti Rakousku-Uhersku, byl několikrát vězněn

a po vzniku Československa působil jako poslanec a senátor. Dykova osobnost a tvorba byly často vnímány jako rozporuplné. Jeho přerod z člena generace anarchistických buřičů – „básníků života a vzdoru“ – v nacionalistického autora a politika vyvolával kontroverze mezi jeho současníky.

Utopil se u ostrova Lopud v Jugoslávii, pravděpodobně v důsledku srdečního selhání. Někteří nacházejí tajuplné souvislosti mezi Dykovým náhlým úmrtím a jeho básní Soumrak u moře.

soumrak u moře III.

Vlna se vzdouvá a týčí
prvá a druhá a třetí,
vlna se tříští a láme,
letí a nedoletí.

Tmí se a odkudsi z hlubin
nějaký osud tě volá.
Rozběh' se dobrodružně
do moře úzký hrot mola.

Tmí se a písčitou dýnou
vede tě ještě tvá cesta.
A maně počítáš vlny:
čtvrtá a pátá a šestá.

Ale jdeš odvahy plný
vstříc kterýmukoli losům.
A maně počítáš vlny,
počítáš: sedm. A osm...

viktor dyk: devátá vlna

proměny jedné pověsti

AGNES

Pohádku o hoře Koppel a o sedmihradské zemi vypravovaly odedávna matky v Hameln svým dětem; činila vrch tajemnější a lákavější. Pohádka vypravovala o sedmi hradech, které obklopují krásné údolí, jemuž se na světě nic nevyrovná. Sedm hradů brání údolí; v sedmi branách stojí sedm rytířů v plné zbroji, aby nedali do údolí proniknout hoři ani žalu. Lidé jsou tak dobří v této sedmihradské zemi!

Pověst o krysaři, která inspirovala Viktora Dyka k napsání jeho nejslavnější novely, se v Německu traduje již od 14. století. Nejstarší zmínky vyprávějí o pištcích v pestrobarevném oděvu, kterého si město Hameln najalo, aby ho pomocí své kouzelné píšťaly zbavil krys. Když však obyvatelé města odmítli krysaře zaplatit, jak slíbili, pomstil se tak, že svou píšťalou okouzlid děti měšťanů a odvedl je pryč. Přestože bádání po původu

legendy probíhá již několik staletí, žádné vysvětlení není všeobecně přijímáno jako definitivně pravdivé.

Některé teorie tvrdí, že krysař byl symbolem naděje pro obyvatele města, které sužoval mor. Jiní v pověsti vidí historický odkaz na masovou emigraci dětí a mladých dospělých z Německa do Sedmihradska, kde později vznikly německé osady. Další teorie spojují zmizení dětí

s přírodními katastrofami, epidemií nebo davovou psychózou projevující se taneční mánii, zatímco jiné naznačují, že děti mohly být odvedeny náboženskou sektou.

Dyk nebyl jediný, koho inspirovala pověst o krysaři. Tento motiv se objevil u Čelakovského, Browninga, Schwaigra i Goetha, jehož balada *Der Rattenfänger* měla na Dyka významný vliv. Goethe vykreslil krysaře

jako sebevědomého svůdce, zatímco Dyk jeho charakter obdařil melancholií – namísto lehkomyšlnosti zdůraznil Dyk krysařovu únavu, ironický odstup a znechucení lidskou povahou.

Na českém jevišti má dodnes výjimečný úspěch stejnojmenná muzikálová adaptace Dykovy novely. Libreto i hudbu napsal Daniel Landa, který také v původní verzi muzikálu ztvárnil titulní roli Krysaře. Muzikál měl premiéru 7. října 1996 a 6. ledna 2023 oslavil svou 2000. reprízu.

Významnou činoherní adaptací Dykova Krysaře byla inscenace E. F. Buriana, poprvé uvedena v roce 1940 a obnovena v roce 1957. V nedávné minulosti se Krysaře chopili také režiséři Jan Frič (Klicperovo divadlo v Hradci Králové, 2013) a Dodo Gombár (Švandovo divadlo v Praze, 2016).

hudba jako střet s nadpřirozenem

KÄTCHEN

Na vašem místě zapískala bych na píšťalu – plně – vší silou...

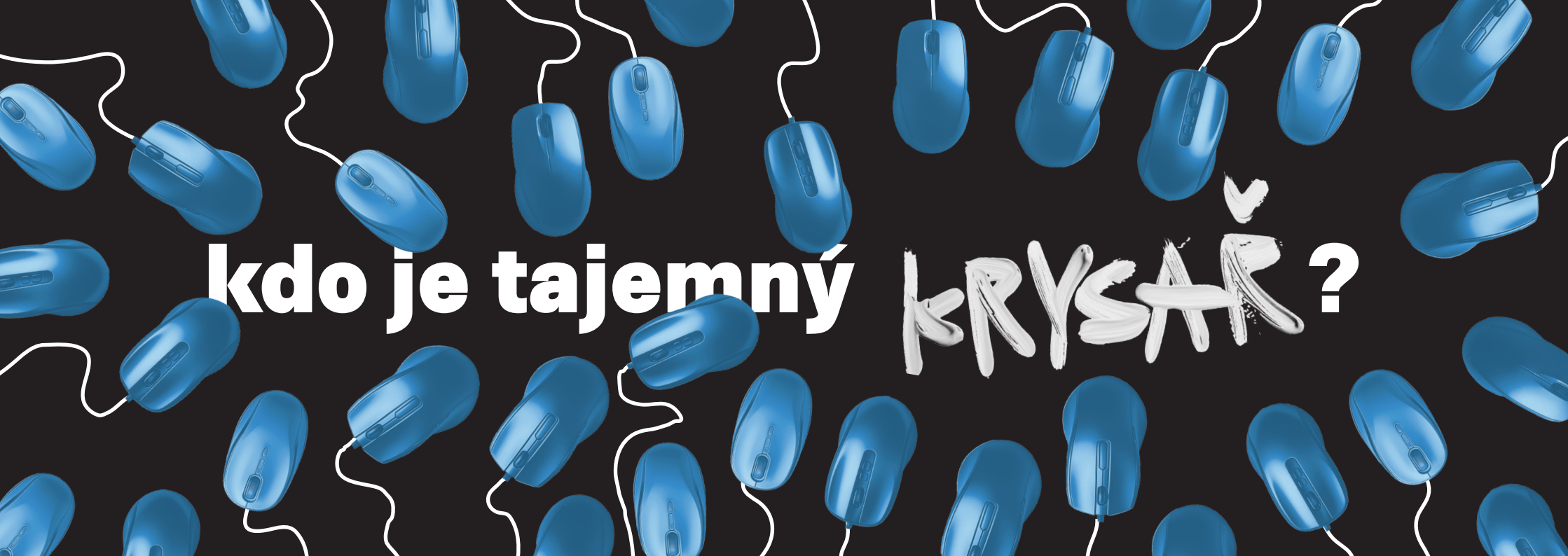
KRYSAŘ

Nikdy jsem nepískal plným dechem. Kdybych pískal plně, ne pouze krysy šly by za mnou.

Hudba a rituál mají hlubokou historickou souvislost. Hudba nejen doprovází rituály, ale často sama o sobě představuje rituální akt. Mnoho kultur využívá hudbu k vyvolání transu, změněného stavu vědomí nebo extatického prožitku.

V islámské súfijské tradici je hudba prostředkem ke spojení s Bohem – repetitivní melodie

a hypnotické rytmy vedou posluchače k duchovnímu vytržení. V tibetském buddhismu se specifické melodie a mantry využívají k dosažení propojení s vyšším vědomím. Podobné principy lze nalézt i v afrických nebo jihoamerických domorodých rituálech, kde rytmus a opakování umožňují kolektivní extatický zážitek. V balijském hinduismu hudba provází rituály přechodu,

kdo je tajemný

KRYSKA?

jako jsou svatby a pohřby, a pomáhá duši plynule přejít mezi životem a smrtí. V západní kultuře se prvky rituální hudby objevují v liturgických zpěvech, například v gregoriánském chorálu, který dlouhými táhlými tóny navozuje meditativní stav a podporuje pocit duchovní jednoty.

Moderní psychologie uznává, že hudba má silný vliv na emoce a může vyvolat transcendentní stavy. To potvrzuje i praxe muzikoterapie, ve které se hudba využívá k léčbě, relaxaci a podpoře sebevyjádření. Spojení hudby a rituálu tedy není jen starodávnou tradicí, ale stále relevantním nástrojem duchovního a psychologického růstu.

tajemný cizinec

LORA
KRYSAŘ

*A vaše jméno?
Nejmenuji se, jsem krysař.*

Archetyp cizince představuje jedince stojícího mimo společnost, často nepochopeného či odmítaného okolím. Je zobrazován nejen jako outsider, ale i jako zprostředkovatel změny. Jeho přítomnost v umění a společenském diskurzu slouží jako zrcadlo našich vlastních obav, touhy po svobodě a hledání místa ve světě.

Ve středověkých legendách se cizinec zjevuje jako tajemný poutník, prorok nebo kouzelník, který přináší nové znalosti nebo varování. V severských ságách se objevuje jako neznámý válečník, který svým příchodem změní

osud komunity. V pohádkách a biblických příbězích je příchod tajemného cizince často spojen se zkouškou morálky – ti, kteří s ním zacházejí dobře, jsou odměněni, zatímco ti, kdo ho odmítají nebo zneužívají, čelí trestu. Abraham laskavě přijímá tajemné hosty, kteří později odhalí, že jsou andělé v přestrojení, zatímco obyvatelé Sodomy cizince odmítají a jsou potrestáni. Tento motiv se opakuje v mnoha kulturách – například v japonských legendách o tengu, mystických bytostech, které mohou být buď učiteli, nebo hrozbami v závislosti na tom, jak se k nim lidé chovají.

Ve folklóru lze rozlišit tři hlavní typy cizinců: zlý cizinec (hrozba pro komunitu), dobrý cizinec (ochránce nebo rádce) a magický cizinec (mocná bytost, která zkouší hlavní postavu a je strůjcem její proměny).

Psychologicky lze cizince chápat jako zrcadlo našich vlastních obav a tužeb. V jungovské tradici je cizinec symbolem nevědomého aspektu člověka, který může být nositelem nových perspektiv, ale i úzkosti a strachu. V sociologii pak cizinec odráží problematiku integrace a kulturní identity, Georg Simmel však tvrdí, že cizinec není jen ten, kdo přichází zvenčí, ale i ten, kdo

je „uvnitř a přesto vzdálený“. Tato ambivalence se projevuje v předsudcích i fascinaci cizostí – cizinec může být považován za hrozbu, ale zároveň za zdroj inovací a nových myšlenek.

Archetyp cizince tedy nejen utváří příběhy, ale reflektuje i to, jak vnímáme odlišnost a neznámé v reálném světě. Odhaluje strach společnosti z toho, co není běžné či „normální“, ale často také symbolizuje nové možnosti a příslib změny.

výbuchy potlačené touhy

AGNES

Jsi ve svém hněvu krásný. Tvoje oči planou znepokojujícím ohněm a všechny tvoje pohyby zkrásněly. Bojím se neznámé tvé moci, Krysaři, kterou příliš nechápu. Bojím se a miluji svou bázeň.

Potlačená touha patří mezi klíčová témata psychologie, sociologie a dalších humanitních věd. Sigmund Freud tvrdil, že společnost a kultura vnucují jednotlivcům omezení jejich přirozených instinktů, zejména sexuality, a takto potlačené impulzy se lidem vracejí ve formě snů, přechůtů či neurotického chování. C. G. Jung tuto myšlenku rozšířil o koncept „stínu“ – části psychiky, kterou si jedinec odmítá

přiznat, a proto se projevuje skrze projekce na druhé.

Wilhelm Reich a Herbert Marcuse dále rozvinuli tuto teorii a argumentovali, že autoritářská společnost potlačuje Erós jako způsob udržení kontroly nad jednotlivci. Michel Foucault tvrdí, že moderní společnosti se nepodařilo odstranit či zkrotit sexualitu, ale neustále ji sleduje, kategorizuje a reguluje –

čím více je potlačována, tím více se o ní mluví. Například sexualita ve viktoriánské éře byla rigidně regulována, ale zároveň fascinovala umělce a vědce natolik, že se o ní vedly nekonečné debaty.

Moderní výzkumy naznačují, že romantická láska sama o sobě funguje jako mechanismus potlačení touhy – lidé v dlouhodobých vztazích nevědomě ignorují atraktivní alternativy ke svým partnerům, což pomáhá zachovat stabilitu vztahu. To ukazuje, že potlačená touha nemusí být vždy destruktivní – někdy je klíčem k harmonii.

Zajímavým fenoménem je také potlačená touha v kontextu politických hnutí. Historici a sociologové jako Fredric Jameson upozorňují, že revoluce často vznikají jako důsledek dlouhodobě potlačovaných

tužeb – ať už jde o svobodu, rovnost nebo spravedlnost. V totalitních režimech je individuální touha považována za hrozbu, a proto je regulována například skrze cenzuru nebo restrikce osobního života.

Potlačená touha se tedy nevyhnutelně obloukem vrací – buď v podobě osobní destrukce, společenské revoluce, kulturní nebo osobní proměny.

daniela špinar

Daniela Špinar (*1979, Praha) je významná česká divadelní režisérka, známá svým inovativním, někdy až provokativním přístupem. Její inscenace se vyznačují vizuální působivostí, emocionální intenzitou a důmyslnou kombinací minimalismu s výraznou symbolikou.

Působila jako kmenová režisérka Divadla na Vinohradech (2008–2010) a umělecká ředitelka Činohry Národního divadla v Praze (2015–2022). Jako režisérka na volné noze vytvořila více než tři desítky titulů, např. pro Švandovo divadlo na Smíchově, divadlo Reduta v Brně, Klicperovo divadlo v Hradci Králové a další. V průběhu své kariéry získala řadu prestižních

ocenění, včetně Ceny Alfréda Radoka (2010), Ceny Josefa Balvína (2009, 2013) a Ceny DIVA (2011, 2012).

V roce 2021 udělala veřejný coming out jako trans žena. Tento krok byl významným momentem nejen v jejím osobním životě, ale i v kontextu české kulturní scény.

Do Divadla Petra Bezruče se Daniela Špinar vrací po dvanácti letech. V tomto divadle vytvořila tři inscenace: Britney Goes To Heaven (2006), Táňa – Táňa (2009) a Můj romantický příběh (2013). Inscenace Můj romantický příběh získala cenu Grand festivalu smíchu, ocenění Komédie roku 2014 a Cenu Marka Ravenhilla za nejlepší inscenaci současného textu.

zdroje

CHIRA, Rodica Gabriela, Emilia IVANCU, Gabriela CHICIUDEAN a Natalia MUNTEAN, ed. *Myth, Music and Ritual: Approaches to Comparative Literature*. Cambridge Scholars Publishing, 2018. ISBN 1-5275-0792-0.

COOK, Kay. The Sociological Concept Of The Stranger And Its Methodological Use In Literature. *Epigram*. 2022, 19(2), 150–161.

FERFECKÁ, Eliška. *Krysař, komparace divadelní inscenace E. F. Buriana (1940) a rozhlasové inscenace v režii Josefa Henkeho (1964), případová studie*. Olomouc, 2024. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

GONZAGA, Gian C., Martie G. HASELTON, Julie SMURDA, Mari sian DAVIES a Joshua C. POORE. *Love, desire, and the suppression of thoughts of romantic alternatives. Evolution and Human Behavior*. 2008, 29, 119–126.

HEIMARCK, Brita Renée. Musical Ritual and Ritual Music: Music as a Spiritual Tool and Religious Ritual Accompaniment. *Musicological Annual [Muzikološki zbornik]*. 2022, 58(1), 43–59.

MAHANTA, Koumudi. *Ritual and Music: A sociological analysis of the dimensions of Qawwali*. 2019.

NADIMI, Shahab a Bakhtiar SADJADI. A repressed desire named revolution: Social anomalies and anxieties in Coetzee's Waiting for The Barbarians. *Cogent Arts & Humanities*. 2018, (5), 1–16.

ØSTERGAARD, Anna-Christina Rod. *The Folk and the Stranger*. Aalborg, 2021. Master's Thesis. Aalborg University.

TAGIROV, Philipp. The Repressive Hypothesis: Natural Sexuality, Suppressed Eros and a Chance of an Alternative? *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2017, (124), 56–60.

inspice **eva tomančáková budířská** / nápověda **kristýna jindřiška waloschková** / rekvizity **lenka kučerová** / garderoba **renáta pytlíková** / výroba kostýmů **marie dopitová** / vlásenky a masky **eva kubienová** / světla **vojtěch budínský, martin kozok** / zvuk **filip bajger** / šéf výroby **karel gadula** / jevištní mistr **filip kapusta** / technika **ondřej krolák, martin kukla, martin piškula, martin ševčík, david žyla** / výroba scény **dekorace-VIP s.r.o., opava**

program vydala divadelní společnost petra bezruče, s.r.o.

textová část programu **richard I. kramár** / fotografie titulní strany **petr hrubeš** / fotografie inscenace **martin špelda** / grafický návrh plakátu a programu **jan kulich**

autora martina modrého zastupuje DILIA, divadelní, literární, audiovizuální agentura z.s., krátkého 143/1, praha 9

divadlo petra bezruče provozuje divadelní společnost petra bezruče, s.r.o.

ředitel **filip krejčí** / zástupce ředitele **jiří krejčí** / umělecký šéf **jan holec** / dramaturg **peter galdík** / tajemnice **barbora mužná** / produkční zájezdů **milan zupko** / produkční propagace **anita krejčí** / pr **marcela bednaříková**

divadlo je provozováno za finanční podpory statutárního města ostrava a moravskoslezského kraje

OSTRAVA!!!

bezruci.cz